

Piotr Rogoziński*

Tomasz Tyburcy**

O niektórych pozaprawnokarnych skutkach aktu łaski

On Some Extra-Criminal-Law Effects of an Act of Pardon

A pardon is an institution of law that is between substantive and procedural criminal law and constitutional law. The essence of the power of pardon is the remission or mitigation, by the head of State, of public law sanctions of a criminal nature, imposed by a final judgment, or of the consequences of the application of such sanctions to an individually indicated person. The purpose of this article is to address some of the relevant extra-criminal-law consequences of an act of pardon – in constitutional law, labour law, civil (commercial) law and administrative law. The authors analyse whether a pardon may be retroactive. Particular attention is paid to the issue of the termination of the mandate of a deputy or senator as a result of a final sentence of imprisonment. Such termination of the mandate of a deputy or senator occurs (according to the dominant view) by virtue of law, so that a pardon granted after the termination may not reinstate that mandate.

Keywords: pardon, power of pardon, act of pardon, prerogative of the President, individual abolition

Ułaskawienie to instytucja prawna na pograniczu prawa karnego materialnego i procesowego oraz prawa konstytucyjnego. Treścią prawa łaski jest darowanie lub złagodzenie przez głowę państwa publicznoprawnych sankcji o charakterze karnym, wymierzonych prawomocnym orzeczeniem, lub konsekwencji zastosowania takich sankcji w stosunku do indywidualnie oznaczonej osoby. Artykuł odnosi się do niektórych istotnych pozaprawnokarnych skutków aktu łaski – z zakresu prawa konstytucyjnego, prawa pracy, prawa cywilnego (handlowego) i prawa administracyjnego. Autorzy analizują, czy ułaskawienie może mieć charakter retroaktywny. Szczególną uwagę zwrócono na kwestię wygaśnięcia mandatu posła lub senatora z uwagi na skazanie prawomocnym wyrokiem na karę pozbawienia wolności, do którego to wygaśnięcia (według dominującego stanowiska) dochodzi z mocy prawa i następcze ułaskawienie nie może tego mandatu przywrócić.

* **Dr Piotr Rogoziński**

Uniwersytet Gdański, Wydział Prawa i Administracji, Polska

University of Gdańsk, Faculty of Law and Administration, Poland

piotr.rogozinski@wp.pl, <https://orcid.org/0000-0002-4052-2482>

** **Dr Tomasz Tyburcy**

Wyższa Szkoła Kształcenia Zawodowego we Wrocławiu, Wydział Nauk Społecznych, Polska

Higher School of Vocational Education in Wrocław, Faculty of Social Sciences, Poland

tyburcy@vp.pl, <https://orcid.org/0000-0001-8549-6460>

Słowa kluczowe: ułaskawienie, prawo łaski, akt łaski, prerogatywa prezydenta, abolicja indywidualna

I. Wstęp

Ułaskawienie to instytucja prawna na pograniczu prawa karnego materialnego i procesowego oraz prawa konstytucyjnego. Treścią prawa łaski jest darowanie lub złagodzenie przez głowę państwa publicznoprawnych sankcji o charakterze karnym, wymierzonych prawomocnym orzeczeniem, lub konsekwencji zastosowania takich sankcji (zatarcie skazania) w stosunku do indywidualnie oznaczonej osoby. Zainteresowanie dogmatyki prawa koncentruje się zatem przede wszystkim na konstytucyjnych i procesowych aspektach stosowania prawa łaski oraz jego prawnokarnych skutkach. Znacznie rzadziej zwraca się uwagę na oddziaływanie aktów łaski na gruncie innych dziedzin prawa. Wpływ ten jest oczywisty, jeżeli weźmie się pod uwagę chociażby systemowe powiązania norm prawnych. Jednakże – poza następstwami o charakterze prawnokarnym – jest on na tyle rozproszony, że przez to rzadko poddawany kompleksowej analizie. Zresztą – z uwagi na rozległość zagadnień, których dotyczyć mogą oddziaływanie i skutki ułaskawienia – wyczerpujące ich omówienie nie wydaje się możliwe. Niniejsze opracowanie ma zatem na celu odniesienie się do niektórych istotnych pozaprawnokarnych implikacji aktu łaski – z zakresu prawa konstytucyjnego, prawa pracy, prawa cywilnego i prawa administracyjnego.

II. Uwagi ogólne – zakres ułaskawienia

Akt łaski tradycyjnie postrzega się jako instytucję prawa karnego, ponieważ jego istotą jest złagodzenie prawnokarnych skutków skazania albo ich darowanie. Instytucja ta zatem odnosi się do sfery prawa represyjnego, stanowiącego reakcję państwa na popełnienie czynu zabronionego. Należy jednak mieć na względzie, że stosowanie prawa łaski wywołuje różnorakie implikacje również w obszarze innych dziedzin prawa. Normy prawne stanowią bowiem system, w którego ramach zachodzą interakcje, a kwestia skazania czy ukarania pociąga za sobą konsekwencje nie tylko w obszarze prawa karnego. Podobne następstwa występują w razie zmiany (złagodzenia) skutków prawnych skazania czy też zarządzenia jego zatarcia. Problematyka pozaprawnokarnego oddziaływania aktu łaski rzadziej jest przedmiotem refleksji teoretycznej, jako usytuowana na obrzeżach państwowego prawa karania. Mimo to zagadnienia te mają istotne znaczenie dla szeregu instytucji prawnych i stąd są warte uwagi. Oczywiście, w ramach niniejszego artykułu nie jest możliwe wyczerpujące zanalizowanie wszystkich pozaprawnokarnych aspektów aktu łaski, stąd należałoby się skupić na kwestiach najważniejszych z punktu widzenia poszczególnych dziedzin prawa.

Z uwagi na pojawiające się w literaturze różnice poglądów dotyczących treści i zakresu prawa łaski na wstępie należy poświęcić trochę miejsca rozumieniu tej instytucji, jakim będą się posługiwali autorzy w dalszych rozważaniach.

Zgodnie z art. 139 zdaniem pierwszym Konstytucji RP Prezydent Rzeczypospolitej stosuje prawo łaski. Konstytucja RP nie określa jego treści ani zakresu, w przeciwieństwie do ustaw zasadniczych obowiązujących w okresie międzywojennym¹. Nie znaczy to jednak, że prawu temu Prezydent RP może nadawać dowolną treść. Nie upoważnia do tego twierdzenie, że prawo łaski jest prerogatywą prezydencką, a tym samym akty łaski nie wymagają kontrasygnaty Prezesa Rady Ministrów (art. 144 ust. 3 pkt 18 Konstytucji RP). W podejmowaniu rozstrzygnięć w ramach prerogatyw Prezydent RP związany jest bowiem zasadami i wartościami wyrażonymi w Konstytucji RP². Przeciwna teza godzi w istotę ochrony praw i wolności jednostki oraz jest oczywiście sprzeczna zarówno z zasadą demokratycznego państwa prawnego (art. 2 Konstytucji RP), jak i z zasadą praworządności, która wymaga działania organów państwa na podstawie prawa i w jego granicach (art. 7 Konstytucji RP)³. Brak konkretnych kryteriów korzystania z danej kompetencji, jak w wypadku prawa łaski, poszerza swobodę działania organu, ale nie oznacza, że swoboda ta wyłączona jest spod jakichkolwiek mechanizmów kontrolnych⁴.

Skoro w polskim systemie prawnym co najmniej od czasów II RP nie istniała możliwość ułaskawienia za czyny niebędące czynami zabronionymi w rozumieniu prawa penalnego (np. nieprzestępne naruszenie norm prawa pracy, administracyjnego, cywilnego, etyki zawodowej lub inne „hańbiące postępowanie”), konsekwentne należy przyjąć, że ułaskawienie nie może rozciągać się na inne gałęzie prawa niż prawo penalne. Do takich wniosków skłaniają więc wykładnia historyczna i zastosowanie reguł inferencyjnych, którymi niewątpliwie trzeba się posilkować, gdyż interpretacja językowa art. 139 zdania pierwszego Konstytucji RP nie prowadzi w tym zakresie do jednoznacznych wyników. Choć redakcja powyższego przepisu (niejasna na gruncie języka powszechnego) da się obronić w ramach wyżej wskazanych rodzajów

¹ Konstytucja marcowa z 1921 r. w swym art. 47 zdaniu pierwszym stanowiła: „Prawo darowania i złagodzenia kary oraz darowania skutków zasądzenia karnosądowego w poszczególnych wypadkach przysługuje Prezydentowi Rzeczypospolitej. Prezydent nie może stosować tego prawa do ministrów, zasądzonych na skutek postawienia ich w stan oskarżenia przez Sejm”. Z kolei art. 69 ust. 1 konstytucji kwietniowej z 1935 r. stanowił: „Prezydent Rzeczypospolitej władny jest aktem łaski darować lub złagodzić skazanemu karę, wymierzoną orzeczeniem prawomocnym, tudzież uchylić skutki skazania”.

² *Confer* B. Banaszak, komentarz do art. 144, [w:] B. Banaszak, *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, Wydawnictwo C.H.Beck, Warszawa 2012, Legalis.

³ Trybunał Konstytucyjny [dalej też: TK] w Wyroku z dnia 3 grudnia 2015 r., sygn. akt K 34/15, OTK-A 2015, nr 11, poz. 185 stwierdził, że „przypisywanie prerogatywom prezydenckim charakteru aktów uprawniających głowę państwa do podejmowania określonych działań w sposób całkowicie autonomiczny, uzależniony wyłącznie od swobodnego uznania Prezydenta, pozostaje w sprzeczności z podstawowymi założeniami ustroju państwa opierającego się na podziale i równowadze władz (art. 10 ust. 1 Konstytucji RP) oraz zasadzie legalizmu (art. 7 Konstytucji RP)”.

⁴ Tak M. Pach, *Glosa do uchwały składu 7 sędziów Sądu Najwyższego z 31.05.2017 r. (I KZP 4/17)*, „Kwartalnik Prawa Publicznego” 2017, nr 3, s. 123–136.

wykładni i reguł wnioskowania prawniczego, jak również z uwzględnieniem tego, że odnosi się do tzw. pojęcia zastanego, to jednak naszym zdaniem istnieją pewne argumenty (nie przesądzamy, czy wystarczające) skłaniające do tego, aby omawiany przepis doprecyzować. Termin „prawo łaski” został bowiem „zastany” w 1997 r., a od tego czasu znacznie rozrosło się prawo represyjne, pojawiły się nawet nowe jego gałęzie⁵. To może powodować wątpliwości co do zakresu czynów, za które jest możliwe ulaskawienie, w szczególności w kontekście innych przepisów konstytucyjnych, które są rozumiane szeroko, jak np. art. 42 ust. 1 Konstytucji RP, przewidujący standardy „odpowiedzialności karnej”, a wykładany jako dotyczący całego prawa represyjnego (nie tylko karnego).

Taka szeroka wykładnia terminów konstytucyjnych odnoszących się do odpowiedzialności karnej (interpretowanych jako powiązane z całym prawem represyjnym)⁶, czy też zasad prawa karnego wywodzonych z zasady demokratycznego państwa prawnego i postulatów ich stosowania w innych niż prawo karne gałęziach prawa represyjnego (np. zasady winy w postępowaniu lustracyjnym), oznacza, że należy się zastanowić, czy pojęcie aktu łaski w rozumieniu konstytucyjnym również nie powinno być wykładane w taki sposób (tj. jako możliwość ulaskawienia za czyny wchodzące w zakres całego prawa represyjnego).

Drugim uzasadnieniem doprecyzowania omawianego przepisu konstytucyjnego jest to, że ma on charakter systemowy, tj. dotyczy albo może dotyczyć innych niż prawo karne (penalne) gałęzi prawa. W tym kontekście orzecznictwo sądów powszechnych może mieć problem z wykładnią tego terminu w ujęciu konstytucyjnym (systemowym), albowiem np. sądy rejonowe albo okręgowe orzekające w sprawach karnych nie będą przecież rozstrzygać, czy ulaskawienie może nastąpić odnośnie do postępowania lustracyjnego, gdyż leży to poza zakresem ich właściwości rzeczowej. Oczywiście, zdarza się to również w przypadku innych terminów funkcjonujących w aktach prawnych z różnych gałęzi prawa. Co innego jednak, jeżeli mamy do czynienia z prerogatywą Prezydenta RP, która została określona w Konstytucji RP, a więc nie może być rozszerzona ani ograniczona przez ustawodawcę zwykłego.

Trybunał Konstytucyjny we wcześniejszym orzecznictwie (przed wydaniem kontrowersyjnego wyroku z dnia 17 lipca 2018 r., sygn. akt K 9/17) również jednoznacznie twierdził, że postępowanie o ulaskawienie ma szczególny charakter, jako że toczy się po prawomocnym zakończeniu postępowania karnego, a jego przedmiotem jest możliwość okazania skazanemu – tj. osobie, której odpowiedzialność karna została już

⁵ *Confer* tzw. ustawa lustracyjna (Ustawa z dnia 18 października 2006 r. o ujawnianiu informacji o dokumentach organów bezpieczeństwa państwa z lat 1944–1990 oraz treści tych dokumentów, Dz.U. z 2024 r. poz. 273, ze zm.); Ustawa z dnia 28 października 2002 r. o odpowiedzialności podmiotów zbiorowych za czyny zabronione pod groźbą kary, Dz.U. z 2023 r. poz. 659, ze zm.; Ustawa z dnia 17 grudnia 2004 r. o odpowiedzialności za naruszenie dyscypliny finansów publicznych, Dz.U. z 2024 r. poz. 104. *Confer* też znaczny wzrost liczby deliktów administracyjnych i przestępstw (wykroczeń) skarbowych.

⁶ Taka wykładnia dominuje również w odniesieniu do terminów z ustaw zwykłych. Na przykład na zasadzie analogii przyjmuje się wyłączenie bezprawności w postępowaniu lustracyjnym.

prawomocnym wyrokiem sądu przesądzona – szczególnego aktu łaski. Powodem ułaskawienia nie może być zaś żadna okoliczność dotycząca popełnionego przestępstwa ani podważenia ustalenia odpowiedzialności karnej⁷.

Trudno się w związku z tym zgodzić z odmiennym stanowiskiem TK, według którego prawo łaski mieści w sobie również akt abolicji indywidualnej⁸, i chodzi tu o zastrzeżenia przede wszystkim natury jurydycznej, a nie kryminalnopolitycznej. Zasadniczym zarzutem, jaki trzeba skierować przeciwko temu rozstrzygnięciu, jest to, że TK orzekał w tej sprawie o zaniechaniu prawodawczym (a nie pominięciu legislacyjnym)⁹, do czego nie był uprawniony ani na podstawie Konstytucji RP, ani w świetle swego ugruntowanego orzecznictwa¹⁰. Trybunał Konstytucyjny zakwestionował bowiem nieuczynienie przez ustawodawcę aktu abolicji indywidualnej negatywną przesłanką prowadzenia postępowania karnego, wykroczeniowego i wykonawczego¹¹. Wskazać w związku z tym trzeba, że art. 139 zdanie pierwsze Konstytucji RP nie stanowi pominięcia legislacyjnego, gdyż z punktu widzenia zasad konstytucyjnych ani nie ma zbyt wąskiego zakresu zastosowania, ani nie pomija treści istotnych z perspektywy przedmiotu i celu tej regulacji. Za taką z pewnością nie można uznać kwestii dopuszczalności abolicji indywidualnej, ponieważ nie należy ona do istoty prawa łaski. Świadczą o tym żywe w doktrynie spory co do jej dopuszczalności, które nie zostały jednoznacznie rozstrzygnięte¹². Łaskę można skutecznie stosować, zgodnie z celem tej

⁷ Postanowienie Trybunału Konstytucyjnego z dnia 21 lutego 2007 r., sygn. akt Ts 47/06, OTK-B 2007, nr 1, poz. 40. Z kolei w wyrokach z dnia 18 stycznia 2012 r. (sygn. akt Kp 5/09, OTK-A 2012, nr 1, poz. 5) oraz z dnia 5 czerwca 2012 r. (sygn. akt K 18/09, OTK-A 2012, nr 6, poz. 63) TK nie kwestionuje istnienia ograniczenia Prezydenta RP przez przepisy Kodeksu postępowania karnego [dalej: k.p.k.] regulujące postępowanie procesowe w sprawie ułaskawienia. *Confer* również J. Kulesza, *Prawo łaski w świetle Konstytucji. Glosa do wyroku Trybunału Konstytucyjnego z 17.07.2018 r., K 9/17*, „Państwo i Prawo” 2020, z. 2, s. 153.

⁸ Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 17 lipca 2018 r., sygn. akt K 9/17, OTK-A 2018, poz. 48.

⁹ Zgodnie z utrwalonym orzecznictwem TK o pominięciu legislacyjnym można mówić pod warunkiem, że istnieje wyraźny przepis Konstytucji RP, który nie tylko nakazuje uregulowanie danej „zapomnianej” przez ustawodawcę materii, ale na dodatek wskazuje, jaka powinna być jej treść (przynajmniej kierunkowo). Pominięcie ustawodawcze może być badane przez TK tylko wtedy, gdy na poziomie konstytucyjnym istnieje norma o treści odpowiadającej normie pominiętej w ustawie kontrolowanej (*confer* Postanowienie Trybunału Konstytucyjnego z dnia 1 marca 2010 r., sygn. akt SK 29/08, OTK-A 2010, nr 3, poz. 29, cz. II, pkt 3 uzasadnienia). Zaniechanie ustawodawcze to świadome nieuregulowanie określonej kwestii w ustawie, wynikające z intencjonalnie podjętej decyzji. W judykaturze Trybunału Konstytucyjnego jednoznacznie przyjmuje się, że w razie braku konkretnych regulacji należy domniemywać istnienie zaniechania prawodawczego, a nie pominięcia legislacyjnego (*confer* Postanowienie Trybunału Konstytucyjnego z dnia 2 grudnia 2014 r., sygn. akt SK 7/14, OTK-A 2014, nr 11, poz. 123).

¹⁰ *Confer* Orzeczenie Trybunału Konstytucyjnego z dnia 3 grudnia 1996 r., sygn. akt K 25/96, OTK 1997, nr 3–4, poz. 36; wyroki Trybunału Konstytucyjnego z dnia 24 października 2001 r., sygn. akt SK 22/01, OTK 2001 nr 7, poz. 216 i z dnia 21 lipca 2004 r., sygn. akt K 16/03, OTK-A 2004, nr 7, poz. 68; Postanowienie Trybunału Konstytucyjnego z dnia 2 grudnia 2014 r., sygn. akt SK 7/14, OTK-A 2014, nr 11, poz. 123.

¹¹ Tak słusznie M. Florczak-Wątor, *Abolicja indywidualna a prawo łaski Prezydenta. Glosa do wyroku TK z dnia 17 lipca 2018 r., K 9/17*, LEX 2018 i Leon Kieres w zdaniu odrębnym do tego wyroku.

¹² *Confer* zestawienia stanowisk w P. Rogoziński, *Instytucja ułaskawienia w prawie polskim*, Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2009, s. 89–106; B. Baran, *Prawo łaski w polskim systemie prawnym na tle*

instytucji, doprowadzając do złagodzenia lub nawet zlikwidowania skutków skazania, bez korzystania z abolicji indywidualnej. W związku z tym TK powinien był umorzyć w całości postępowanie w sprawie K 9/17 na podstawie art. 59 ust. 1 pkt 2 Ustawy z dnia 30 listopada 2016 r. o organizacji i trybie postępowania przed Trybunałem Konstytucyjnym¹³ – z powodu niedopuszczalności wydania orzeczenia.

Zaakcentować należy również to, że prawo łaski stanowi wyjątkowe uprawnienie władzy wykonawczej wobec władzy sądowniczej, co w obliczu zasady trójpodziału władz (art. 10 ust. 1 Konstytucji RP) – jako wyjątek od zasady – powinno być wykładane zawężająco¹⁴. Pojęcie łaski jest przede wszystkim tzw. pojęciem zastanym, którego treść należy wywieść z regulacji konstytucyjnych o charakterze historycznym (w konstytucjach międzywojennych, w których treść ta była określona) oraz z dotychczasowej jednolitej praktyki konstytucyjnej¹⁵. Pozostaje również oczywiste, że w łagodzeniu środków reakcji karnej, zastosowanych w wyroku skazującym, Prezydenta RP ograniczają normy prawne rangi ustawowej z zakresu prawa karnego materialnego; nie może on np. złagodzić orzeczonej kary, stosując karę lub inny środek penalny nieznany ustawie.

Elementy treści prawa łaski wynikają jednak również z norm prawnych rangi konstytucyjnej. Chodzi w szczególności o zakaz stosowania łaski w postaci abolicji indywidualnej. Interpretując zdanie drugie art. 139 Konstytucji RP, zakazujące stosowania prawa łaski do osób skazanych przez Trybunał Stanu, należy wskazać, że wykładnia semantyczna tego przepisu prowadzi do wniosku, iż prawa łaski nie stosuje się wprawdzie do osób skazanych przez Trybunał Stanu – ale tylko do osób skazanych. Możliwe więc – w obliczu brzmienia tego przepisu – byłoby zastosowanie tego prawa w odniesieniu do osób postawionych jedynie w stan oskarżenia przed tym trybunałem, co do których postępowanie nie zostało zakończone. Rozumowanie takie, oparte na językowych regułach wykładni, prowadziłoby zatem *ad absurdum*. *A fortiori* skoro ustawodawca konstytucyjny zakazuje ułaskawiania skazanych prawomocnie przez Trybunał Stanu – to tym bardziej musi być prawnie zakazane zastosowanie indywidualnej abolicji w stosunku do podsądnych (jak również potencjalnych podsądnych) tego trybunału¹⁶. Poza argumentami związanymi z wykładnią art. 139 Konstytucji RP

powszechnym, Humanitas, Sosnowiec 2011, s. 307–324; K. Kaczmarczyk-Kłak, *Prawo łaski w Polsce na tle porównawczym dawniej i współcześnie*, Mitel, Rzeszów 2013, s. 431–432.

¹³ Dz.U. z 2019 r. poz. 2393.

¹⁴ *Confer* również M. Pach, P. Tuleja, komentarz do art. 10, [w:] *Konstytucja RP*, t. 1: *Komentarz do art. 1–86*, red. M. Safjan, L. Bosek, Wydawnictwo C.H.Beck, Warszawa 2016, Legalis, nb. 48.

¹⁵ R. Piotrowski, *Stosowanie prawa łaski w świetle Konstytucji RP*, „Studia Iuridica” 2006, nr 45, s. 165–166.

¹⁶ Skoro przyjmuje się założenie racjonalności ustawodawcy konstytucyjnego, należy uznać, że przyczyną takiej regulacji jest stwierdzenie, iż ułaskawienie w formie abolicji indywidualnej jest w ogóle niedopuszczalne i tym samym znajduje się poza zakresem unormowania art. 139 Konstytucji RP. Tak trafnie J. Sobczak, *Nowy kształt instytucji ułaskawienia*, [w:] *Rozważania o prawie karnym. Księga pamiątkowa z okazji siedemdziesięciolecia urodzin Profesora Aleksandra Ratajczaka*, red. A.J. Szwarz, Wydawnictwo Poznańskie, Poznań 1999, s. 253.

trzeba stwierdzić, że ułaskawienie w postaci indywidualnej abolicji uniemożliwia realizację celu procesu karnego w postaci ustalenia kwestii odpowiedzialności karnej oskarżonego. Prezydent RP nie jest organem, który sprawuje wymiar sprawiedliwości w świetle Konstytucji RP, i nie może być za taki uznany¹⁷. Z zasady trójpodziału władz wynika wprost i jest jej immanentnym warunkiem to, że każda z wymienionych w art. 10 ust. 1 Konstytucji RP władz ma swoją przypisaną istotę kompetencji, w którą inne władze zasadniczo nie mogą wkraczać, gdyż oznaczałoby to przekreślenie zasady ich podziału¹⁸. Powinny być one rozdzielone i wzajemnie się równoważyć (*checks and balances*). Istotą kompetencji w odniesieniu do władzy sądowniczej jest sprawowanie wymiaru sprawiedliwości w celu realizacji przysługującego każdemu prawa do sądu¹⁹. Pogląd o dopuszczalności stosowania łaski w postaci indywidualnej abolicji przekreśla możliwość dochodzenia uprawnień i realizacji interesów procesowych przez pokrzywdzonych²⁰. Wreszcie (z uwagi na niemożność odrzucenia prawa łaski przez oskarżonego²¹) łaska w postaci indywidualnej abolicji stoi na przeszkodzie możliwości uzyskania przez oskarżonego wyroku uniewinniającego, czyli procesowego oczyszczenia się z zarzutów. Ułaskawienie w postaci indywidualnej abolicji koliduje również z zasadą domniemania niewinności, której obowiązywanie oznacza, że ułaskawienie (akt miłosierdzia, puszczający przestępstwo w niepamięć) musiałoby być skierowane wobec osoby niewinnej²². Na mocy decyzji głowy państwa można by poszczególne osoby w skrajnych wypadkach w ogóle wyłączyć spod stosowania prawa karnego materialnego i procesowego, zapewniając im swoisty immunitet. Trudno taką sytuację aprobować w realiach demokratycznego państwa prawnego²³. Bardzo istotna jest konstatacja, że przyjęcie poglądu o dopuszczalności stosowania przez Prezydenta RP prawa łaski w postaci indywidualnej abolicji nie tylko spowodowałoby odjęcie władzy sądowniczej władzy sądenia w konkretnych wypadkach, lecz także

¹⁷ Confer J. Kulesza, *op. cit.*, s. 151.

¹⁸ Confer Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 18 lutego 2004 r., sygn. akt K 12/03, OTK-A 2004, nr 2, poz. 8, cz. III, pkt 4 uzasadnienia.

¹⁹ Confer przykładowo wyroki Trybunału Konstytucyjnego z dnia 15 stycznia 2009 r., sygn. akt K 45/07, OTK-A 2009, nr 1, poz. 3, cz. III, pkt 1.2.1 uzasadnienia; z dnia 27 marca 2013 r., sygn. akt K 27/12, OTK-A 2013, nr 3, poz. 29, cz. III, pkt 5.1 uzasadnienia; z dnia 25 maja 2016 r., sygn. akt Kp 5/15, OTK-A 2016, poz. 23, cz. III, pkt 2.5.3 uzasadnienia.

²⁰ W prawomocnym wyroku skazującym można orzec na rzecz pokrzywdzonego obowiązek naprawienia szkody i krzywdy wyrządzonej przestępstwem lub obowiązek nawiazki (*confer* art. 415 § 1 k.p.k.), a gdy jest to niewystarczające, wyrok jest także prejudykatem do ubiegania się o odszkodowanie na drodze cywilnej (*confer* art. 415 § 2 k.p.k., art. 11 Kodeksu postępowania cywilnego [dalej: k.p.c.]). Łaska zastosowana po prawomocnym zakończeniu postępowania nie stoi temu na przeszkodzie. Confer K. Kozłowski, *Prawo łaski Prezydenta RP. Historia. Regulacja. Praktyka*, Wydawnictwo C.H.Beck, Warszawa 2013, s. 244–245.

²¹ K. Kaczmarczyk-Kłak, *Postępowanie ułaskawieniowe w świetle Konstytucji RP na tle porównawczym*, „Ius Novum” 2011, nr 4, s. 45.

²² Confer tożsame stanowisko wyrażone w Uchwale Sądu Najwyższego z dnia 31 maja 2017 r., sygn. akt I KZP 4/17, OSNKW 2017, z. 7, poz. 37.

²³ Tak słusznie R.A. Stefański, *Ułaskawienie w nowych uregulowaniach*, „Prokuratura i Prawo” 1997, nr 9, s. 26–27; L. Wilk, *O instytucji ułaskawienia. (Uwagi de lege ferenda)*, „Państwo i Prawo” 1997, z. 5, s. 61.

w ogóle wprowadzałoby zasadę, że każde postępowanie karne może toczyć się tylko subsydiarnie, gdy Prezydent RP mu się nie sprzeciwi²⁴.

Uregulowania zadań oraz zasad procesu karnego, w szczególności wyżej wskazane, są objęte materią ustawową, a ponieważ Prezydent RP – z racji wykonywania prawa łaski – musi być uznany za element systemu karnego wymiaru sprawiedliwości, to wykonywanie jego zadań w tym zakresie jest unormowane też ustawami (art. 126 ust. 3 Konstytucji RP). Również zatem z przepisu art. 126 ust. 3 Konstytucji RP wynika jednoznacznie, że sposób korzystania przez głowę państwa z kompetencji (zarówno konstytucyjnych, jak i ustawowych) nie ma w pełni dyskrejonalnego charakteru. Realizacja przez Prezydenta RP jego kompetencji może być dookreślona w ustawach, jednakże nie jest możliwe ich modyfikowanie w akcie podkonstytucyjnym²⁵. W przedmiotowej kwestii prawidłowa wykładnia art. 139 Konstytucji RP stoi na przeszkodzie stosowaniu indywidualnej abolicji, a zatem przepisy ustaw zwykłych jedynie doprecyzowują granice stosowania łaski przez głowę państwa. W tym zakresie przepisy wiążą zatem Prezydenta RP.

Powyższe rozważania wskazują na zasadność przyjęcia definicji, że ułaskawieniem jest uprawnienie głowy państwa do darowania lub złagodzenia publiczno-prawnych sankcji o charakterze karnym wymierzonych prawomocnym orzeczeniem lub konsekwencji zastosowania takich sankcji w stosunku do indywidualnie oznaczonej osoby.

III. Skutki ułaskawienia w zakresie prawa konstytucyjnego

W zakresie prawa konstytucyjnego należy przede wszystkim rozważyć wpływ prawa łaski na wybór i sprawowanie mandatu posła, senatora, wójta (burmistrza, prezydenta miasta), radnego i Prezydenta RP. Zgodnie z art. 99 ust. 3 Konstytucji RP wybrana do Sejmu RP lub do Senatu RP nie może być osoba skazana prawomocnym wyrokiem na karę pozbawienia wolności za przestępstwo umyślne ścigane z oskarżenia publicznego. Chodzi tutaj o skazanie prawomocnym wyrokiem na karę pozbawienia wolności, również z warunkowym zawieszeniem jej wykonania (argument *lege non distinguente* – ustawa tego nie rozróżnia), które to skazanie nie uległo zatarciu²⁶.

Biorąc pod uwagę treść art. 99 ust. 3 Konstytucji RP oraz art. 247 § 1 pkt 2 Ustawy z dnia 5 stycznia 2011 r. – Kodeks wyborczy²⁷ [dalej: k.w.], z unormowań tych

²⁴ Zwracają na to uwagę Adrian Duda i Agnieszka Wąglorz – vide A. Duda, A. Wąglorz, *Zakres przedmiotowy prawa łaski z art. 139 Konstytucji (o niedopuszczalności stosowania abolicji indywidualnej)*, „Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych” 2016, nr 1, s. 60.

²⁵ *Confer* Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 11 września 2017 r., sygn. akt K 10/17, OTK-A 2017, poz. 64; P. Czarny, komentarz do art. 126, [w:] *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, red. P. Tuleja, Wolters Kluwer, Warszawa 2023, s. 404–405.

²⁶ *Confer* B. Naleziński, komentarz do art. 99, [w:] *Konstytucja RP*, t. 1: *Komentarz do art. 1–86...*, nb. 28–34.

²⁷ Dz.U. z 2023 r. poz. 2408.

można wyprowadzić wniosek, że wygaśnięcie mandatu z uwagi na skazanie prawomocnym wyrokiem na karę pozbawienia wolności dotyczy zarówno mandatu objętego, jak i nieobjętego (przed złożeniem ślubowania), w tym mandatu w okresie od dnia wyborów do dnia ogłoszenia ich wyników²⁸. Osoba skazana prawomocnym wyrokiem na karę pozbawienia wolności za przestępstwo umyślne ścigane z oskarżenia publicznego nie ma też prawa wybieralności (art. 11 § 2 pkt 1 k.w.).

Z chwilą wydania prawomocnego wyroku sądu skazującego posła (senatora) na karę pozbawienia wolności za przestępstwo umyślne ścigane z oskarżenia publicznego ten, w związku z brzmieniem art. 99 ust. 3 Konstytucji RP, traci prawo wybieralności, co skutkuje z tą chwilą wygaśnięciem mandatu poselskiego (art. 247 § 1 pkt 2 k.w.). Wygaśnięcie mandatu posła niezwłocznie stwierdza Marszałek Sejmu w drodze postanowienia (art. 249 § 1 k.w.), które ma charakter deklaratoryjny, a nie kreujący.

Jeżeli chodzi o retroakcję aktu łaski (możliwość działania wstecz), to oczywiście jest, że co do zasady łaska służy regulowaniu stosunków społecznych *pro futuro*, gdyż stanowi reakcję Prezydenta RP na określony układ stosunków faktycznych lub prawnych, który – w jego przekonaniu – winien powodować złagodzenie lub darowanie sankcji w stosunku do skazanego. Nie ma zatem dostatecznie uzasadnionych podstaw, aby zakładać konieczność retroaktywnego działania ułaskawienia. Nadto warto zauważyć, że nadanie utraconych praw w drodze łaski może kolidować z regułą, iż zastosowanie ułaskawienia nie przekreśla istnienia samego orzeczenia skazującego. Zasada działania aktu łaski *ex nunc* jest słuszna, zgodna z charakterem prawnym i zadaniami instytucji ułaskawienia. Łaska nie stanowi bowiem środka rehabilitacji skazanego, nie jest również środkiem powołanym do kwestionowania prawidłowości (zgodności z przepisami prawa) wykonanego już w całości lub w części wyroku. Powinna jedynie przynieść skazanemu ulgę w ponoszonych przez niego negatywnych konsekwencjach publicznoprawnych orzeczenia, nie ma zatem racji merytorycznych i prawnych ku temu, aby darować mu sankcję, którą on już i tak odcierpiał²⁹. Należy w związku z tym opowiedzieć się przeciwko retroaktywności prawa łaski. W doktrynie pojawiają się głosy odmienne³⁰, jednak nawet ci autorzy przyjmują, że retroaktywności nie można domniemywać i musi ona wynikać wprost z aktu łaski.

Akt łaski nie może działać z mocą wsteczną (*ex tunc*), tj. od chwili wydania prawomocnego wyroku skazującego. Oznacza to, że akt łaski należy stosować na przyszłość (*pro futuro*) i nie może on skutkować przywróceniem mandatu poselskiego ułaskawionemu. Tak więc poseł (senator), wobec którego Prezydent RP zastosował prawo łaski, w dalszym ciągu jest pozbawiony mandatu poselskiego i nie odzyskuje go w wyniku ułaskawienia.

²⁸ A. Kisielewicz, komentarz do art. 247, [w:] K.W. Czaplicki *et al.*, *Kodeks wyborczy. Komentarz*, Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2018, s. 566.

²⁹ Confer A. Murzynowski, *Ułaskawienie w Polsce Ludowej*, Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 1965, s. 122.

³⁰ Na przykład *ibidem*, s. 123, i to raczej w odniesieniu do sankcji o charakterze majątkowym.

Skutki prawne ułaskawienia w stosunku do posła (senatora) zależą od treści aktu. Jeżeli zamieniono orzeczoną karę na łagodniejszą, to z chwilą wydania (uzewnętrznienia) aktu łaski konsekwencje prawne wyroku skazującego ukształtowane są zgodnie z jego treścią. I tak np. w razie zamiany kary pozbawienia wolności orzeczonej za przestępstwo ścigane z oskarżenia publicznego na karę łagodniejszą parlamentarzysta nie traci prawa wybieralności na przyszłość (kara została zamieniona na inną, która nie stoi na przeszkodzie wyborowi, a zamiana ta podlega zgłoszeniu do Krajowego Rejestru Karnego), nie odzyskuje jednak utraconego mandatu poselskiego (senatorskiego), który utracił z chwilą uprawomocnienia się wyroku skazującego na karę pozbawienia wolności orzeczoną za przestępstwo ścigane z oskarżenia publicznego (akt łaski nie działa wstecz).

W razie zastosowania przez Prezydenta RP prawa łaski w stosunku do parlamentarzysty skazanego prawomocnym wyrokiem sądu na karę pozbawienia wolności za przestępstwo umyślne ścigane z oskarżenia publicznego w najdalej idącym zakresie, tj. poprzez darowanie kar i innych środków reakcji karnej oraz zatarcie skazania, poseł (senator) z chwilą wydania (uzewnętrznienia) aktu łaski jest z punktu widzenia prawa osobą niekaraną. Nie powoduje to jednak przywrócenia mandatu, który utracił on z chwilą wydania wyroku prawomocnego w sprawie (akt łaski nie działa wstecz). Rzecz jasna osoba ta nie traci prawa wybieralności na przyszłość.

Parlamentarzysta prawomocnie skazany na karę pozbawienia wolności za przestępstwo umyślne ścigane z oskarżenia publicznego, która to kara nie została aktem łaski darowana i nie zatarto skazania na mocy tego aktu, odzyskuje prawo wybieralności dopiero z chwilą zatarcia skazania³¹. Gdyby przyjąć, że akt łaski przywraca parlamentarzystę utracony mandat, konsekwentnie należałoby uznać, że zostanie on przywrócony również w wyniku zatarcia skazania na zasadach określonych w k.k. (upływu czasu) w czasie trwania kadencji, co prowadziłoby do jeszcze bardziej nieakceptowanych aksjologicznie konsekwencji.

Zasadniczo regulacje odnoszące się do wpływu skazania za przestępstwo na wybór i sprawowanie mandatu, dotyczące posłów i senatorów, znajdują również zastosowanie do innych wybieralnych organów, w szczególności wójta (burmistrza, prezydenta miasta), radnego i Prezydenta RP. Zgodnie jednak z art. 11 § 2 pkt 1 k.w. w odniesieniu do wyborów wójta (burmistrza, prezydenta miasta) wystarczające jest skazanie prawomocnym wyrokiem sądu za umyślne przestępstwo ścigane z oskarżenia publicznego lub umyślne przestępstwo skarbowe, bez względu na rodzaj wymierzonej kary. Może to rodzić pewne wątpliwości natury aksjologicznej, gdyż wydaje się, że od parlamentarzystów powinno się jednak wymagać więcej niż od organów samorządu terytorialnego.

³¹ Terminy zatarcia skazania określa rozdz. XII Kodeksu karnego [dalej: k.k.].

IV. Skutki ulaskawienia w zakresie prawa pracy

W obszarze prawa pracy ulaskawienie wpływa przede wszystkim na stwierdzenie faktów stanowiących przesłankę wypowiedzenia umowy o pracę, rozwiązania umowy o pracę bez wypowiedzenia czy też zakończenia innego stosunku pracy z powodu takich faktów. Chodzi o okoliczności stanowiące jednocześnie elementy czynu zabronionego, którego popełnienie przypisano danej osobie w wyroku skazującym (przykładowo skazanie kierowcy zawodowego za przestępstwo przeciwko bezpieczeństwu w ruchu drogowym z orzeczeniem zakazu prowadzenia pojazdów mechanicznych, skazanie urzędnika państwowego za przestępstwo korupcyjne czy choćby osoby pracującej w sektorze prywatnym za przestępstwo ścigane z oskarżenia prywatnego popełnione na szkodę pracodawcy). Przepisy Kodeksu pracy [dalej: k.p.], ale również innych ustaw³² przewidują je jako podstawę ustania stosunku pracy. Podstawy te można podzielić na stanowiące wprost ustawową przyczynę rozwiązania stosunku pracy (np. skazanie nauczyciela za przestępstwo umyślne ścigane z oskarżenia publicznego³³) oraz stanowiące okoliczność mogącą być uzasadnieniem rozwiązania stosunku pracy na podstawie określonej przesłanki niewskazującej wprost na tę okoliczność (np. skazanie za przestępstwo przywłaszczenia na szkodę pracodawcy³⁴).

W odniesieniu do tej pierwszej podstawy można mówić o dwóch sytuacjach. Po pierwsze, prawomocne skazanie z mocy prawa powoduje ustanie stosunku pracy³⁵, po drugie zaś, jest niezbędną przesłanką podjęcia decyzji o rozwiązaniu stosunku pracy³⁶. W pierwszej sytuacji stosunek pracy ustaje z mocy prawa, a zatem akt łaski działający *pro futuro* nie jest w stanie temu zapobiec. Natomiast w drugiej sytuacji akt łaski działający *pro futuro*, wydany w okresie między prawomocnym skazaniem a podjęciem decyzji o rozwiązaniu stosunku pracy, którego to aktu treścią jest zatarcie tego skazania, powoduje, że z formalnego punktu widzenia dezaktualizuje się ta przesłanka podjęcia decyzji o rozwiązaniu stosunku pracy. Skazanie to ulega wówczas zatarciu, a zatem z perspektywy prawa nie istnieje i jeżeli ustawa uzależnia jakieś skutki prawne od faktu skazania, to wówczas one nie występują.

Oddzielną kwestią jest rozważenie zastosowania ulaskawienia działającego retroaktywnie. Jedynie w takim wypadku możliwe by było zapobieżenie ustaniu stosunku pracy z mocy prawa, jak też wówczas, gdyby akt łaski wydano po rozwiązaniu takiego

³² Confer np. art. 14 ust. 1 pkt 1 Ustawy z dnia 16 września 1982 r. o pracownikach urzędów państwowych, Dz.U. z 2023 r. poz. 1917; art. 70 pkt 4 Ustawy z dnia 21 listopada 2008 r. o służbie cywilnej, Dz.U. z 2024 r. poz. 409; art. 41 ust. 1 pkt 4 Ustawy z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji, Dz.U. z 2024 r. poz. 145, ze zm.

³³ Confer art. 26 ust. 1 pkt 3 Ustawy z dnia 26 stycznia 1982 r. – Karta Nauczyciela, Dz.U. z 2023 r. poz. 984, ze zm.

³⁴ Confer art. 52 § 1 pkt 2 k.p.

³⁵ Na przykład art. 14 ust. 1 pkt 1 Ustawy z dnia 16 września 1982 r. o pracownikach urzędów państwowych, Dz.U. z 2023 r. poz. 1917.

³⁶ Na przykład art. 41 ust. 1 pkt 4 Ustawy z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji, Dz.U. z 2024 r. poz. 145, ze zm.

stosunku, do czego przesłanką było prawomocne skazanie. Jak już wyżej wskazano, dopuszczalność wydania aktu łaski działającego w ten sposób budzi daleko idące wątpliwości.

Z kolei w odniesieniu do drugiej podstawy wpływu prawa łaski na stwierdzenie faktów stanowiących przesłankę wypowiedzenia umowy o pracę – skazanie za przestępstwo jest jedynie urzędowym potwierdzeniem określonych faktów będących przyczyną zakończenia stosunku pracy. Przesądza o zaistnieniu określonych okoliczności z prawnego punktu widzenia. Fakt ułaskawienia połączonego z zatarciem skazania nie powoduje jednak tego, że określone okoliczności stanowiące podstawę skazania z historycznego punktu widzenia uważane są za niebyłe. Wymagają one jedynie wykazania, udowodnienia w razie podawania ich w wątpliwość, ale z powoływaniem się nie na prawomocny wyrok skazujący, który uważany jest za niebyły, lecz na inne okoliczności uzasadniające rozwiązanie przez pracodawcę umowy o pracę (np. oczywistość przestępstwa, o której mowa w art. 52 § 1 pkt 2 k.p., lub ciężkie naruszenie podstawowych obowiązków pracowniczych, o którym mowa w art. 52 § 1 pkt 1 k.p.). Nie muszą być one stwierdzone prawomocnym wyrokiem sądu.

Należy również zaznaczyć, że ułaskawienie zacierające skazanie po rozwiązaniu stosunku pracy na podstawie faktu skazania nie może być brane pod uwagę w postępowaniu sądowym, w którym pracownik skarży taką czynność, nawet jeżeli w czasie trwania tego postępowania nie jest już osobą skazaną.

V. Skutki ułaskawienia w zakresie prawa cywilnego

1. Prawnokarne środki kompensacyjne

Ułaskawienie nie może dotyczyć świadczeń orzeczonych w wyroku sądu karnego, których podstawą są przepisy prawa cywilnego (np. na podstawie art. 46 § 1 k.k.). Może zaś być jego przedmiotem obowiązek naprawienia szkody, którego podstawą jest wyłącznie przepis prawnokarny (np. na podstawie art. 67 § 3 i art. 72 § 2 k.k.), świadczenie pieniężne czy nawiązka, gdyż są to instrumenty o charakterze prawnokarnym³⁷. Należy podkreślić, że beneficjentem tych instrumentów może być pokrzywdzony, co jednak nie zmienia ich publicznoprawnego charakteru. W związku z powyższym rodzi się pytanie, jak fakt wydania aktu łaski wpływa na status już uiszczonych należności tytułem wykonania tych środków reakcji karnej. Innymi słowy, czy te należności, które zostały już uiszczone (niezależnie od tego, czy w całości, czy w części), podlegają zwrotowi oskarżonemu ze względu na dezaktualizację podstawy

³⁷ Confer A. Murzynowski, *Ułaskawienie...*, s. 99–103; idem, *Refleksje na temat instytucji ułaskawienia w świetle aktualnego stanu prawnego*, [w:] *Prawo. Społeczeństwo. Jednostka. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Leszkowi Kubickiemu*, red. A. Łopatka, Instytut Nauk Prawnych PAN, Warszawa 2003, s. 492; R.A. Stefański, *op. cit.*, s. 23; M. Jachimowicz, *Przedmiotowy zakres prawa łaski*, „Jurysta” 2007, nr 7, s. 18.

prawnej ich zapłaty. Ułaskawienie działa co do zasady *pro futuro*. Oznacza to, że z chwilą wydania (uzyskania skuteczności) aktu łaski ustaje podstawa prawna zapłaty należności wynikających z wyroku, a więc kwoty uiszczone z tytułu tych należności od chwili wydania aktu łaski – jako pozbawione od tej chwili podstawy prawnej – stanowią świadczenie nienależne, podlegające zwrotowi³⁸. Z kolei należności uregulowane przed wydaniem aktu łaski – z uwagi na aktualną w chwili ich uiszczenia podstawę prawną w postaci wyroku skazującego – są uiszczone w pełni skutecznie i nie powinny podlegać zwrotowi.

Jedynie przy założeniu dopuszczalności wydawania aktu łaski z mocą wsteczną (retroakcji) można by było przyjąć, że zwrotowi podlegają również należności uiszczone przed wydaniem tego aktu, od dnia, w którym przyznano mu wstecznie skuteczność. Wydaje się, że prowadziłoby to do naruszenia konstytucyjnie chronionych praw słusznie nabytych pokrzywdzonego, który byłby obowiązany do zwrotu kwoty będącej naprawieniem szkody.

Należy przyjąć, że w razie istnienia przesłanek zwrotu uiszczonego świadczenia na rzecz oskarżonego, czyli w sytuacji uiszczenia go w całości lub części po utracie podstawy prawnej do jego uiszczenia w wyniku wydania aktu łaski, powinny znaleźć zastosowanie regulacje k.c. o zwrocie nienależnego świadczenia. Od chwili wydania aktu łaski nie ma bowiem podstawy prawnej spełnienia świadczenia, a jest to materia prawa cywilnego³⁹.

2. Prejudycjalny skutek wyroku sądu karnego dla sądu cywilnego co do faktu popełnienia przestępstwa przy zatartym skazaniu

W obrębie prawa karnego nie budzi wątpliwości fakt, że tylko niezatarte skazanie może powodować negatywne dla sprawcy konsekwencje prawnokarne na gruncie przepisów, których zastosowanie jest oparte na uprzednim skazaniu (ukaraniu) za przestępstwo. Przykładowo, skazanie, które uległo zatarciu, nie może stanowić podstawy przyjęcia działania w warunkach recydywy (art. 64 § 1 k.k.) lub zarządzenia

³⁸ Zgodnie z art. 410 § 2 Kodeksu cywilnego [dalej: k.c.] świadczenie jest nienależne m.in. wtedy, gdy jego podstawa odpadła. W doktrynie podnosi się, że sytuacja ta obejmuje przypadki, w których wprawdzie podstawa prawna świadczenia istniała w momencie jego spełnienia, lecz odpadła w terminie późniejszym (*ex tunc*). Jako przykład roszczenia o zwrot nienależnego świadczenia z uwagi na odpadnięcie podstawy prawnej wymieniane jest np. roszczenie o zwrot odszkodowania wypłaconego na podstawie decyzji administracyjnej wyeliminowanej z obrotu prawnego (*confer* L. Jantowski, komentarz do art. 410, [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. M. Balwicka-Szczyrba, A. Sylwestrzak, Wolters Kluwer, Warszawa 2022, s. 718–719). Nie jest to jednak sytuacja tożsama z omawianą. Uchylenie decyzji administracyjnej jako sprzecznej z prawem eliminuje ją z obrotu ze skutkiem od jej wydania, podczas gdy ułaskawienie nie podważa legalności wyroku ani faktu skazania. Nie może zatem doprowadzić do zakwestionowania podstawy prawnej dotychczas spełnionych świadczeń, a działa jedynie na przyszłość.

³⁹ *Confer* E. Łętowska, M. Grochowski, *Czemu ma dziś służyć bezpodstawne wzbogacenie?*, [w:] *Współczesne problemy prawa zobowiązań*, red. A. Olejniczak, J. Haberk, A. Pyrzyńska, D. Sokołowska, Wolters Kluwer, Warszawa 2015, s. 214–215.

wykonania kary warunkowo zawieszanej. Pozaprawnokarne skutki zatarcia skazania (czy też brak takich skutków), poza faktem usunięcia wpisu o skazaniu z Krajowego Rejestru Karnego, nie wynikają *expressis verbis* z art. 106 k.k.

Zgodnie z art. 928 § 1 pkt 1 k.c. spadkobierca może być uznany przez sąd za niegodnego, jeżeli dopuścił się umyślnie ciężkiego przestępstwa przeciwko spadkodawcy. Z art. 1008 pkt 2 k.c. wynika natomiast, że spadkodawca może w testamencie pozbawić zstępnych, małżonka i rodziców zachowku (wydziedziczenie), jeżeli uprawniony do zachowku dopuścił się względem spadkodawcy albo jednej z najbliższych mu osób m.in. umyślnego przestępstwa przeciwko życiu, zdrowiu lub wolności. W literaturze prawa cywilnego powszechnie przyjmuje się, że dla oceny, czy dopuszczono się ww. przestępstwa, nie ma znaczenia, czy doszło do zatarcia skazania, amnestii albo abolicji⁴⁰. Wydaje się, że taki wniosek wynika z tego, że ustalenia wydanego w postępowaniu karnym prawomocnego wyroku skazującego co do popełnienia przestępstwa wiążą sąd w postępowaniu cywilnym (art. 11 k.p.c.), natomiast w polskim systemie prawa cywilnego trafnie nie istnieje norma, która w tym wypadku związywałaby sąd cywilny aktem łaski.

W konsekwencji nie budzi wątpliwości fakt, że spełnienie przesłanek ww. przepisów k.c. może nastąpić, nawet jeżeli skazanie ulegało zatarciu z mocy aktu łaski. W takim wypadku stwierdzenie, czy akt łaski ma charakter retroaktywny, nie jest nawet konieczne, gdyż wspomniane przepisy k.c. nie odwołują się do faktu skazania, ale do faktu popełnienia przestępstwa, którego to pojęcia nie obejmuje dyspozycja art. 106 k.k. To skazanie za przestępstwo ulega zatarciu, a nie popełnienie przestępstwa, dlatego nawet osoby, które zakładają możliwość retroaktywnego skutku aktu łaski, w tym wypadku nie mogą zająć takiego stanowiska. Skoro sąd cywilny może bowiem stwierdzić popełnienie przestępstwa nawet wtedy, gdy nie istnieje wyrok skazujący, to tym bardziej może to zrobić, kiedy skazanie uległo zatarciu.

Akt łaski zacierający skazanie nie ma również charakteru retroaktywnego w kontekście art. 18 § 2 Kodeksu spółek handlowych [dalej: k.s.h.]. Zgodnie z tym przepisem nie może być członkiem zarządu, rady nadzorczej, komisji rewizyjnej, liquidatorem albo prokurentem osoba, która została skazana prawomocnym wyrokiem za przestępstwo określone w art. 587–587², 590 i 591 ustawy oraz art. 228–231 i rozdz. XXXIII–XXXVII k.k. Jeżeli takie skazanie uległo zatarciu w wyniku ułaskawienia, to skazany staje się osobą, która nie została skazana za przestępstwo, i dlatego nie jest wtedy wypełniona dyspozycja art. 18 § 2 k.s.h. To sytuacja analogiczna jak w przypadku skutków ułaskawienia w zakresie prawa administracyjnego w odniesieniu do przepisów, które uniemożliwiają np. wykonywanie określonego zawodu osobie skazanej za umyślne przestępstwo ścigane z oskarżenia publicznego.

⁴⁰ A. Sylwestrzak, komentarz do art. 928, [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz aktualizowany*, red. M. Balwicka-Szczyrba, A. Sylwestrzak, Warszawa 2024, LEX, teza 6; J. Ciszewski, J. Knabe, komentarz do art. 928, [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz aktualizowany*, red. P. Nazaruk, Warszawa 2024, LEX, teza 5.

VI. Skutki ułaskawienia w zakresie prawa administracyjnego

1. Skutki wynikające z wybranych środków karnych

Akt łaski może darować w całości wykonanie środka karnego pozbawienia praw publicznych bądź też być połączony z zatarciem skazania. Ze względu na rozległe skutki prawne orzeczenia tego środka karnego, przede wszystkim w obszarze prawa administracyjnego, powstaje kwestia aktualności implikacji określonych w art. 40 § 1 k.k. nie tylko w czasie jego wykonywania, lecz także po jego ustaniu, w tym w wyniku zastosowania ułaskawienia.

Jednolicie przyjmuje się, że po ustaniu wykonywania tego środka karnego, niezależnie od jego przyczyn, skazany odzyskuje możliwość otrzymania utraconych praw wyborczych, praw do udziału w sprawowaniu wymiaru sprawiedliwości oraz do pełnienia funkcji w organach i instytucjach państwowych i samorządu terytorialnego lub zawodowego, jak również praw do awansowania w hierarchii stopni wojskowych i zdolność do uzyskania orderów, odznaczeń i tytułów honorowych⁴¹. W związku z powyższym skazany z chwilą ustania wykonywania środka karnego pozbawienia praw publicznych odzyskuje *ipso iure* jedynie te prawa, które przysługują mu tylko z racji bycia członkiem określonej społeczności, a więc czynne prawo wyborcze. Jeżeli chodzi o prawo wybieralności do organu władzy publicznej, organu samorządu zawodowego lub gospodarczego, organu wymiaru sprawiedliwości oraz do pełnienia funkcji w organach i instytucjach państwowych i samorządu terytorialnego lub zawodowego, to skazany odzyskuje te prawa rozumiane jedynie jako prawo do kandydowania, nie zaś jako przywrócenie na stanowisko, urząd lub do funkcji, które pełnił w chwili wydania wyroku⁴². Prawo łaski działające *ex nunc* nie może wywoływać samodzielnych skutków prawnych w sferze prawa administracyjnego; może jedynie wywoływać te, które są konsekwencją ustania działania reakcji prawnokarnej. Jedynym sposobem odwrócenia takich następstw prawnoadministracyjnych dotyczących indywidualnej osoby jest nadanie ułaskawieniu działania retroaktywnego. Pomijając już kontrowersje towarzyszące takiej możliwości, o czym była mowa powyżej, w odniesieniu do stosunków prawnoadministracyjnych takie wsteczne działanie aktu może się okazać niemożliwe albo bardzo utrudnione. Chodzi o prawne lub faktyczne przeszkody w rekonstrukcji określonego układu stosunków prawnych, takie jak późniejsze obsadzenie wybieralnego stanowiska, likwidacja stanowiska lub funkcji czy utrata niezbędnych warunków do jej objęcia (np. cenzus wieku). Mogłoby być zatem i tak, że pomimo zastosowania aktu łaski z mocą wsteczną nie można by go było wykonać w zakresie podlegającym regulacji prawnoadministracyjnej⁴³. To, że ustawodawca nie przewidział

⁴¹ Confer L. Penner, W. Winawer, *Amnestia. Tekst ustawy z dnia 27 kwietnia 1956 roku o amnestii wraz z objaśnieniami*, Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 1956, s. 33.

⁴² Confer P. Zakrzewski, komentarz do art. 40, [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, red. J. Majewski, Wolters Kluwer, Warszawa 2024, s. 315 i wskazana tam literatura.

⁴³ Confer P. Rogoziński, *op. cit.*, s. 209–210.

przepisów szczególnych regulujących takie przypadki, zdaje się dodatkowo przemawiać za brakiem retroaktywności aktu łaski.

W doktrynie wyróżnia się w tej mierze pojęcie rehabilitacji, polegającej bezpośrednio na przywróceniu skazanemu określonych aspektów jego sytuacji prawnej, które zostały utracone w związku ze skazaniem⁴⁴. Przykładowo, ułaskawienie pod postacią rehabilitacji może oznaczać przywrócenie orderu, nadanie stopnia wojskowego czy praw majątkowych do rzeczy, której przepadek orzeczono wyrokiem skazującym. Oddziałuje ono *pro futuro*, w przeciwieństwie do retroaktywnego działania prawa łaski, które ma skutek *ex tunc*⁴⁵. W doktrynie jednolicie kwestionuje się uprawnienie Prezydenta RP do udzielania rehabilitacji poprzez wydanie aktu łaski.

Analogicznie należy ocenić środki karne polegające na zakazach lub nakazach określonego zachowania, o których mowa w art. 39 pkt 2–3 k.k. W takim wypadku akt łaski nie ma charakteru retroaktywnego. W konsekwencji osoba, która umyślnie nie stosowała się do środka karnego, o czym mowa w art. 244 k.k., wypełnia znamiona tego czynu zabronionego. Może zatem odpowiadać karnie, nawet jeżeli skazanie, w związku z którym taki środek karny został orzeczony, uległo zatarciu w wyniku aktu łaski – pod warunkiem, że niestosowanie się do takiego środka karnego miało miejsce przed dniem ułaskawienia⁴⁶.

2. Skutki dotyczące pragmatyk służbowych (prawa dyscyplinarnego)

Jakkolwiek nie ulega wątpliwości, że ułaskawienie nie może dotyczyć deliktu dyscyplinarnego, to kwestia wpływu tego aktu na istnienie przesłanek odpowiedzialności zawodowej wymaga już wyjaśnienia.

Jeżeli ułaskawienie nie polega na zatarciu skazania, objęta nim osoba pozostaje osobą skazaną (ukaraną) również w rozumieniu przepisów prawa administracyjnego, które reglamentują dostęp do określonych zawodów (zajmowania stanowisk) zaufania publicznego, opierając się na przesłance braku skazania (ukarania), z reguły za przestępstwo umyślne ściągane z oskarżenia publicznego. Niektóre pragmatyki służbowe dotyczące kwalifikowanych zawodów zaufania publicznego warunkują wykonywanie

⁴⁴ *Confer ibidem*, s. 205–208.

⁴⁵ A. Murzynowski, *Ułaskawienie...*, s. 121; P. Rogoziński, *op. cit.*, s. 206.

⁴⁶ Inaczej natomiast należy ocenić uchylanie się od obowiązków orzeczonych w związku z zastosowaniem środka probacyjnego w postaci warunkowego zawieszenia wykonania kary pozbawienia wolności (art. 72 § 1 k.k.) oraz następczego darowania kary za przestępstwo. W takim wypadku nie będzie możliwe wyciągnięcie wobec skazanego negatywnych konsekwencji (np. zarządzenie wykonania kary pozbawienia wolności warunkowo zawieszony) na podstawie uchylania się od wykonania takich obowiązków. Wydaje się jednak, że nie wynika to z retroaktywnego działania ułaskawienia, lecz z faktu, że skoro skazanie uważa się za darowane, to nie można zarządzić wykonania kary. Bardziej skomplikowana jest natomiast ocena możliwości ułaskawienia „z” warunkowego umorzenia postępowania karnego i wynikająca z tego dopuszczalność podjęcia postępowania karnego lub jej brak. Zdaje się, że ta instytucja probacyjna wymyka się tradycyjnemu rozumieniu aktu łaski. Szersza analiza tej problematyki wykracza jednak poza ramy niniejszego artykułu, który dotyczy pozaprawnokarnych skutków ułaskawienia.

takiego zawodu również spełnieniem wymagań osobowych mniej precyzyjnie określonych w ustawie, takich jak np. nieskazitелny charakter oraz to, że dana osoba dotychczasowym zachowaniem daje rękojmię prawidłowego wykonywania określonego zawodu⁴⁷.

W naszej opinii ułaskawienie przez głowę państwa nie przywraca nieskazitелnego charakteru ani wspomnianej rękojmi. Organ rozstrzygający, czy skazany po zatartciu skazania odzyskał te atrybuty, nie jest również związany oceną Prezydenta RP, Prokuratora Generalnego ani sądów, które wydawały opinie w procedurze ułaskawieniowej. Może zaistnieć sytuacja, w której ułaskawienie zastosowano z uwzględnieniem tego, że z powodu określonego upływu czasu od wyroku i sposobu życia po nim skazany odzyskał np. nieskazitелny charakter. Akt łaski jednak o tym nie przesądza i organy rozstrzygające w przedmiotowej materii mogą autonomicznie oceniać, czy to nastąpiło. Mogą brać pod uwagę również opinie ww. podmiotów (w szczególności sądów, które opiniowały w procedurze ułaskawieniowej), ale nie są nimi związane.

Ułaskawienie polegające na skróceniu (darowaniu) środków karnych o charakterze okresowym ma pozaprawnokarne skutki w zakresie prawa administracyjnego (korporacyjnego), gdyż powoduje, że od dnia darowania takiego środka karnego hipotezy wskazanych wyżej norm tego prawa nie są wypełnione i w konsekwencji nie aktualizują się ich dyspozycje, polegające np. na zakazie zatrudnienia (dalszego zatrudnienia) lub konieczności wydalenia z zawodu zaufania publicznego. Nie oznacza to jednak, że takie osoby nie mogą zostać wydalone, jeżeli postępowanie dyscyplinarne jest w toku, albo że muszą zostać przywrócone, jeżeli zakończyło się ono prawomocnym wydaleniem z danej korporacji zawodowej lub służby – skoro osoby te wykonywały dany zawód, nie stosując się do środka karnego zakazu jego wykonywania. W tym zakresie ułaskawienie nie ma charakteru retroaktywnego, gdyż nie niweluje popełnienia deliktu dyscyplinarnego.

Analogicznie należy ocenić sytuację, gdy np. osoba skazana prawomocnie (skazanie niezatarte) za przestępstwo publicznoskargowe wykonywała zawód, który nie może być wykonywany przez osobą skazaną za takie przestępstwo. Ułaskawienie zacierające takie skazanie w żadnym razie nie powoduje, że pracując w danym zawodzie, kiedy skazanie nie było zatarte, nie naruszała ona wymogów pragmatyki służbowej, i może ponieść odpowiedzialność dyscyplinarną (nawet zostać wydalona z danej korporacji zawodowej).

3. Skutki warunkujące dostęp do informacji niejawnych

Zgodnie z art. 4 ust. 1 Ustawy z dnia 5 sierpnia 2010 r. o ochronie informacji niejawnych⁴⁸ „informacje niejawne mogą być udostępnione wyłącznie osobie dającej

⁴⁷ Szerzej na ich temat *vide* Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 20 stycznia 2010 r., sygn. akt II GSK 324/09, LEX nr 596756; Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 11 kwietnia 2018 r., sygn. akt II GSK 1791/16, LEX nr 2522332; Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 16 września 2010 r., sygn. akt II GSK 775/09, LEX nr 746144; P.F. Piesiewicz, W. Bergier, komentarz do art. 65, [w:] *Prawo o adwokaturze. Komentarz*, red. P.F. Piesiewicz, Wolters Kluwer, Warszawa 2023, LEX, teza 4.

⁴⁸ Dz.U. z 2023 r. poz. 756, ze zm.

rękojmię zachowania tajemnicy i tylko w zakresie niezbędnym do wykonywania przez nią pracy lub pełnienia służby na zajmowanym stanowisku albo wykonywania czynności zleconych”. Pojęcie rękojmi zachowania tajemnicy zostało zdefiniowane w art. 2 pkt 2 ww. ustawy. Zgodnie z tym przepisem jest nią „zdolność osoby do spełnienia ustawowych wymogów dla zapewnienia ochrony informacji niejawnych przed ich nieuprawnionym ujawnieniem, stwierdzona w wyniku przeprowadzenia postępowania sprawdzającego”. To powoduje, że w stosunku do osoby sprawdzanej nie mogą występować żadne uzasadnione wątpliwości określone w art. 24 ust. 2 ustawy, a w przypadku poszerzonego postępowania sprawdzającego – również wskazane w ust. 3. Termin ten może być rozumiany inaczej niż rękojmia prawidłowego wykonywania określonego zawodu, ponieważ zgodnie z art. 24 ust. 4 ustawy „w razie niedających się usunąć wątpliwości, o których mowa w ust. 2 lub 3, interes ochrony informacji niejawnych ma pierwszeństwo przed innymi prawnie chronionymi interesami”.

W kontekście tematu niniejszego artykułu należy zwrócić uwagę na przepisy przewidujące okoliczności, których wystąpienie może być związane z popełnieniem przestępstwa. Zgodnie art. 24 ust. 2 pkt 6 ustawy o ochronie informacji niejawnych w toku postępowania sprawdzającego ustala się, czy istnieją uzasadnione wątpliwości dotyczące niewłaściwego postępowania z informacjami niejawnymi w warunkach wskazanych w tym przepisie. Z pewnością może to wypełniać znamiona przestępstwa, a jego sprawca może zostać ułaskawiony. Przestępny charakter mogą mieć również zachowania wskazane w art. 24 ust. 2 pkt 1 wskazanej ustawy, tj. popieranie przez osobę sprawdzaną działalności szpiegowskiej, terrorystycznej, sabotażowej albo innej wymierzonej przeciwko Rzeczypospolitej Polskiej, uczestnictwo w niej lub współpraca w tym zakresie, oraz określone w art. 24 ust. 2 pkt 3, tj. prowadzące do wątpliwości co do przestrzegania przez osobę sprawdzaną porządku konstytucyjnego RP.

W związku z powyższym skazanie albo warunkowe umorzenie postępowania karnego za przestępstwo polegające na niewłaściwym postępowaniu z informacjami niejawnymi, z którego wyniknęło spełnienie co najmniej jednej z przesłanek z art. 24 ust. 2 pkt 6, lub przestępstwo, które doprowadziło do zaistnienia wątpliwości co do zachowań z art. 24 ust. 2 pkt 1 lub 3 ustawy o ochronie informacji niejawnych – zasadniczo wyklucza zakończenie postępowania sprawdzającego z wynikiem pozytywnym i wydania poświadczenia bezpieczeństwa, jeżeli skazanie nie uległo zatarciu (wpis o warunkowym umorzeniu postępowania nie został usunięty z Krajowego Rejestru Karnego). Jeżeli natomiast skazanie uległo zatarciu (wpis został usunięty) w wyniku ułaskawienia, również jest możliwość niewydania poświadczenia bezpieczeństwa ze względu na fakt dopuszczenia się przestępstwa, gdyż kwestia zatarcia skazania nie ma żadnego wpływu na dawanie rękojmi zachowania tajemnicy, aczkolwiek okres, który upłynął od jego popełnienia, może już taką rękojmię przywrócić.

Ułaskawienie polegające na zatarciu skazania, obniżeniu kary, warunkowym zawieszeniu wykonania kary pozbawienia wolności, darowaniu środka karnego

(np. zakazu zajmowania określonych stanowisk) nie ma skutków prawnych w zakresie wpływu na wynik postępowania sprawdzającego. Organ rozstrzygający w tym zakresie ocenia bowiem samodzielnie, czy zaszyły wątpliwości, i nie jest związany wyrokiem sądu karnego⁴⁹, a tym bardziej aktem ułaskawienia. Jest to sytuacja analogiczna do oceny np. przez samorządy zawodowe, czy osoba ma nieskazitelny charakter lub daje rękojmię prawidłowego wykonywania zawodu.

VII. Ułaskawienie za przestępstwo a odpowiedzialność za delikt prawnoadministracyjny

Powszechnie przyjmuje się, że ułaskawienie nie może dotyczyć wymierzenia administracyjnej kary pieniężnej. Konsekwentnie należy zatem stwierdzić, że w przypadku zbiegu odpowiedzialności karnej z odpowiedzialnością o charakterze prawnoadministracyjnym i ułaskawienia za czyn wypełniający znamiona przestępstwa, który wypełnia również znamiona deliktu administracyjnego – ułaskawienie może dotyczyć wyłącznie przestępstwa, tj. korzystne dla sprawcy skutki nie rozciągają się wtedy na delikt prawnoadministracyjny, za który orzeczono administracyjną karę pieniężną.

Jakkolwiek naszym zdaniem zasada *ne bis in idem* działa również w relacji prawo karne (wykroczeń) – prawo administracyjne, czyli niedopuszczalne jest skazanie za przestępstwo albo ukaranie za wykroczenie i jednocześnie wymierzenie administracyjnej kary pieniężnej za ten sam czyn (w znaczeniu faktycznym), to zdajemy sobie sprawę, że takie założenie nie zawsze stosuje się w praktyce. Najlepszym przykładem był okres COVID-19, w którym zdarzały się przypadki ukarania za wykroczenie polegające na naruszeniu zakazów albo nakazów pandemicznych i jednocześnie wymierzenia za ich naruszenie administracyjnej kary pieniężnej. Nie wydaje się jednak, aby takie niewłaściwe postępowanie organów stosujących prawo mogło stanowić podstawę ekstensywnego rozumienia skutków ułaskawienia, tj. aby można było przyjąć, że ułaskawienie np. za przestępstwo rozciągnie się na bezprawne wymierzenie kary za delikt prawnoadministracyjny.

Jeżeli osoba prawomocnie skazana za przestępstwo została ułaskawiona, również nie „odżywa” możliwość wymierzenia jej administracyjnej kary pieniężnej, czego nie można było zrobić od chwili prawomocnego skazania za przestępstwo. Akt łaski nie niweluje bowiem powagi rzeczy osądzonej. Oznacza to, że wymierzenie kary za delikt prawnoadministracyjny (po ułaskawieniu za przestępstwo będące tym samym czynem w znaczeniu faktycznym) będzie naruszać zasadę *ne bis in idem*, wywodzoną z zasady demokratycznego państwa prawnego.

⁴⁹ Na przykład nawet w razie uniewinnienia od popełnienia przestępstwa przeciwko ochronie informacji niejawnych mogą przecież nadal istnieć wątpliwości co do dawania rękojmi przez taką osobę, tylko po prostu sąd karny rozstrzygnął wątpliwości faktyczne na korzyść oskarżonego (art. 5 § 2 k.p.k.).

VIII. Zakończenie

Niniejsze opracowanie wskazuje jedynie na niektóre istotne skutki prawa łaski, które instytucja ta wywołuje poza obszarem prawa karnego. Jak podniesiono, trudno sobie wyobrazić wyczerpujące przedstawienie wszystkich takich implikacji – można mówić jedynie o pewnych typowych rozwiązaniach w tym zakresie. Pozaprawno-karne skutki prawa łaski są następstwem wpływu rozstrzygnięcia prawnokarnego na inne dziedziny prawa. Wyrok skazujący, stwierdzający odpowiedzialność karną danej osoby i jej prawnokarne konsekwencje, powoduje, że popełnienie przestępstwa uznaje się za udowodnione, co pociąga za sobą określone negatywne konsekwencje jako przesłanka stosowania różnych instytucji pozaprawnokarnych. Zastosowanie prawa łaski obala domniemanie niewzruszalne, związane z przypisaniem sprawcy popełnienia przestępstwa. Jeżeli przesłanką zastosowania konkretnej instytucji pozaprawnokarnej jest stwierdzony wyrokiem fakt popełnienia przestępstwa, to w razie darowania aktem łaski kary i zatarcia skazania dezaktualizuje się możliwość zastosowania tej instytucji. Jeśli samo wydanie wyroku skazującego stanowi zaś jedynie dowód istnienia okoliczności będących przesłanką zastosowania danej instytucji, to ich dowodzenie po wydaniu aktu łaski musi nastąpić na zasadach ogólnych, bez odwołania do faktu skazania. Skuteczność prawną akt łaski uzyskuje z chwilą wydania, chyba że w jego treści zastrzeżono działanie retroaktywne (co w praktyce zdarza się niezmiernie rzadko). Osobną kwestią w odniesieniu do pozaprawnokarnych skutków ułaskawienia pozostaje odzyskanie w jego wyniku utraconych praw. Skoro ustanie reakcji prawnokarnej nie jest równoznaczne z odzyskaniem praw utraconych w następstwie wydania wyroku skazującego, a łaska nie może zastąpić pozytywnej decyzji wymaganej do odzyskania praw, jedyną możliwością w tym względzie jest nadanie łasce skutku retroakcyjnego, by wstecznie zapobiec owej utracie.

Pomimo możliwości dokonania syntezy skutków prawnych ułaskawienia na gruncie pozaprawnokarnym każda konkretna sytuacja wymaga osobnego omówienia. Z pewnością artykuł nie wyczerpuje i nie może wyczerpywać tego tematu – co najwyżej stanowi asumpt do dalszych wypowiedzi. Autorzy wyrażają zatem nadzieję, że te interesujące i mało dotąd zbadane zagadnienia nadal będą przedmiotem naukowych dociekań.

Bibliografia

Źródła

- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., Dz.U. 1997 nr 78, poz. 483, ze zm.
Orzeczenie Trybunału Konstytucyjnego z dnia 3 grudnia 1996 r., sygn. akt K 25/96, OTK 1997, nr 3–4, poz. 36.
Postanowienie Trybunału Konstytucyjnego z dnia 21 lutego 2007 r., sygn. akt Ts 47/06, OTK-B 2007, nr 1, poz. 40.

- Postanowienie Trybunału Konstytucyjnego z dnia 1 marca 2010 r., sygn. akt SK 29/08, OTK-A 2010, nr 3, poz. 29.
- Postanowienie Trybunału Konstytucyjnego z dnia 2 grudnia 2014 r., sygn. akt SK 7/14, OTK-A 2014, nr 11, poz. 123.
- Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 31 maja 2017 r., sygn. akt I KZP 4/17, OSNKW 2017, z. 7, poz. 37.
- Ustawa Konstytucyjna z dnia 23 kwietnia 1935 r., Dz.U. nr 30, poz. 227.
- Ustawa z dnia 17 marca 1921 r. – Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej, Dz.U. nr 44, poz. 267, ze zm.
- Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny, Dz.U. z 2024 r. poz. 1061.
- Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego, Dz.U. z 2024 r. poz. 1568, ze zm.
- Ustawa z dnia 26 czerwca 1974 r. – Kodeks pracy, Dz.U. z 2023 r. poz. 1465, ze zm.
- Ustawa z dnia 26 stycznia 1982 r. – Karta Nauczyciela, Dz.U. z 2023 r. poz. 984, ze zm.
- Ustawa z dnia 16 września 1982 r. o pracownikach urzędów państwowych, Dz.U. z 2023 r. poz. 1917.
- Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji, Dz.U. z 2024 r. poz. 145, ze zm.
- Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny, Dz.U. z 2024 r. poz. 17, ze zm.
- Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego, Dz.U. z 2025 r. poz. 46, ze zm.
- Ustawa z dnia 15 września 2000 r. – Kodeks spółek handlowych, Dz.U. z 2024 r. poz. 18, ze zm.
- Ustawa z dnia 28 października 2002 r. o odpowiedzialności podmiotów zbiorowych za czyny zabronione pod groźbą kary, Dz.U. z 2023 r. poz. 659, ze zm.
- Ustawa z dnia 17 grudnia 2004 r. o odpowiedzialności za naruszenie dyscypliny finansów publicznych, Dz.U. z 2024 r. poz. 104.
- Ustawa z dnia 18 października 2006 r. o ujawnianiu informacji o dokumentach organów bezpieczeństwa państwa z lat 1944–1990 oraz treści tych dokumentów, Dz.U. z 2024 r. poz. 273, ze zm.
- Ustawa z dnia 21 listopada 2008 r. o służbie cywilnej, Dz.U. z 2024 r. poz. 409.
- Ustawa z dnia 5 sierpnia 2010 r. o ochronie informacji niejawnych, Dz.U. z 2023 r. poz. 756, ze zm.
- Ustawa z dnia 5 stycznia 2011 r. – Kodeks wyborczy, Dz.U. z 2023 r. poz. 2408.
- Ustawa z dnia 30 listopada 2016 r. o organizacji i trybie postępowania przed Trybunałem Konstytucyjnym, Dz.U. z 2019 r. poz. 2393.
- Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 20 stycznia 2010 r., sygn. akt II GSK 324/09, LEX nr 596756.
- Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 16 września 2010 r., sygn. akt II GSK 775/09, LEX nr 746144.
- Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 11 kwietnia 2018 r., sygn. akt II GSK 1791/16, LEX nr 2522332.
- Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 24 października 2001 r., sygn. akt SK 22/01, OTK 2001, nr 7, poz. 216.
- Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 18 lutego 2004 r., sygn. akt K 12/03, OTK-A 2004, nr 2, poz. 8.
- Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 21 lipca 2004 r., sygn. akt K 16/03, OTK-A 2004, nr 7, poz. 68.
- Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 15 stycznia 2009 r., sygn. akt K 45/07, OTK-A 2009, nr 1, poz. 3.
- Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 18 stycznia 2012 r., sygn. akt Kp 5/09, OTK-A 2012, nr 1, poz. 5.

- Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 5 czerwca 2012 r., sygn. akt K 18/09, OTK-A 2012, nr 6, poz. 63.
- Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 27 marca 2013 r., sygn. akt K 27/12, OTK-A 2013, nr 3, poz. 29.
- Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 3 grudnia 2015 r., sygn. akt K 34/15, OTK-A 2015, nr 11, poz. 185.
- Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 25 maja 2016 r., sygn. akt Kp 5/15, OTK-A 2016, poz. 23.
- Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 11 września 2017 r., sygn. akt K 10/17, OTK-A 2017, poz. 64.
- Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 17 lipca 2018 r., sygn. akt K 9/17, OTK-A 2018, poz. 48.

Piśmiennictwo

- Banaszak B., komentarz do art. 144, [w:] B. Banaszak, *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, Wydawnictwo C.H.Beck, Warszawa 2012, Legalis.
- Baran B., *Prawo łaski w polskim systemie prawnym na tle powszechnym*, Humanitas, Sosnowiec 2011.
- Ciszewski J., Knabe J., komentarz do art. 928, [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz aktualizowany*, red. P. Nazaruk, Warszawa 2024, LEX.
- Czarny P., komentarz do art. 126, [w:] *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, red. P. Tuleja, Wolters Kluwer, Warszawa 2023.
- Duda A., Wąglor A., *Zakres przedmiotowy prawa łaski z art. 139 Konstytucji (o niedopuszczalności stosowania abolicji indywidualnej)*, „Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych” 2016, nr 1.
- Florczak-Wątor M., *Abolicja indywidualna a prawo łaski Prezydenta. Glosa do wyroku TK z dnia 17 lipca 2018 r., K 9/17*, LEX 2018.
- Jachimowicz M., *Przedmiotowy zakres prawa łaski*, „Jurysta” 2007, nr 7.
- Jantowski L., komentarz do art. 410, [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. M. Balwicka-Szczyrba, A. Sylwestrzak, Wolters Kluwer, Warszawa 2022.
- Kaczmarczyk-Kłak K., *Postępowanie ulaskawieniowe w świetle Konstytucji RP na tle porównawczym*, „Ius Novum” 2011, nr 4.
- Kaczmarczyk-Kłak K., *Prawo łaski w Polsce na tle porównawczym dawniej i współcześnie*, Miłtel, Rzeszów 2013.
- Kisielewicz A., komentarz do art. 247, [w:] K.W. Czaplicki et al., *Kodeks wyborczy. Komentarz*, Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2018.
- Kozłowski K., *Prawo łaski Prezydenta RP. Historia. Regulacja. Praktyka*, Wydawnictwo C.H.Beck, Warszawa 2013.
- Kulesza J., *Prawo łaski w świetle Konstytucji. Glosa do wyroku Trybunału Konstytucyjnego z 17.07.2018 r., K 9/17*, „Państwo i Prawo” 2020, z. 2.
- Łętowska E., Grochowski M., *Czemu ma dziś służyć bezpodstawne wzbogacenie?*, [w:] *Współczesne problemy prawa zobowiązań*, red. A. Olejniczak, J. Haberk, A. Pyrżyńska, D. Sokółowska, Wolters Kluwer, Warszawa 2015.
- Murzynowski A., *Refleksje na temat instytucji ulaskawienia w świetle aktualnego stanu prawnego*, [w:] *Prawo. Społeczeństwo. Jednostka. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Leszkowi Kubickiemu*, red. A. Łopacka, Instytut Nauk Prawnych PAN, Warszawa 2003.
- Murzynowski A., *Ulaskawienie w Polsce Ludowej*, Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 1965.
- Naleziński B., komentarz do art. 99, [w:] *Konstytucja RP, t. 1: Komentarz do art. 1–86*, red. M. Safjan, L. Bosek, Wydawnictwo C.H.Beck, Warszawa 2016, Legalis.

- Pach M., *Glosa do uchwały składu 7 sędziów Sądu Najwyższego z 31.05.2017 r. (I KZP 4/17)*, „Kwartalnik Prawa Publicznego” 2017, nr 3.
- Pach M., Tuleja P., komentarz do art. 10, [w:] *Konstytucja RP*, t. 1: *Komentarz do art. 1–86*, red. M. Safjan, L. Bosek, Wydawnictwo C.H.Beck, Warszawa 2016, Legalis.
- Penner L., Winawer W., *Amnestia. Tekst ustawy z dnia 27 kwietnia 1956 roku o amnestii wraz z objaśnieniami*, Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 1956.
- Piesiewicz P.F., Bergier W., komentarz do art. 65, [w:] *Prawo o adwokaturze. Komentarz*, red. P.F. Piesiewicz, Wolters Kluwer, Warszawa 2023, LEX.
- Piotrowski R., *Stosowanie prawa łaski w świetle Konstytucji RP*, „Studia Iuridica” 2006, nr 45.
- Rogoziński P., *Instytucja ulaskawienia w prawie polskim*, Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2009.
- Sobczak J., *Nowy kształt instytucji ulaskawienia*, [w:] *Rozważania o prawie karnym. Księga pamiątkowa z okazji siedemdziesięciolecia urodzin Profesora Aleksandra Ratajczaka*, red. A.J. Szwarc, Poznań 1999.
- Stefański R.A., *Ulaskawienie w nowych uregulowaniach*, „Prokuratura i Prawo” 1997, nr 9.
- Sylwestrzak A., komentarz do art. 928, [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz aktualizowany*, red. M. Balwicka-Szczyrba, A. Sylwestrzak, Warszawa 2024, LEX.
- Wilk L., *O instytucji ulaskawienia. (Uwagi de lege ferenda)*, „Państwo i Prawo” 1997, z. 5.
- Zakrzewski P., komentarz do art. 40, [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, red. J. Majewski, Wolters Kluwer, Warszawa 2024.